

Açık Erişim Politikalarının Geliştirilmesi ve PASTEUR4OA Projesi

Developing Open Access Policies and the PASTEUR4OA Project

Umut Al* ve Yaşar Tonta**

“Bilim ülke tanımaz, çünkü bilgi insanlığa aittir, ve dünyayı aydınlatan meşaledir.”

Louis Pasteur (1822-1895)

Öz

Bu yazıda ulusal açık erişim stratejileri ve politikaları geliştirilmesine yardımcı olmayı ve Avrupa genelinde birbiriyle uyumlu açık erişim politikaları geliştirilmesi için Avrupa ülkeleri arasındaki koordinasyonu kolaylaştırmayı amaçlayan Avrupa Birliği Araştırmaları Açık Erişim Politikası Uyum Stratejileri Projesi (PASTEUR4OA) tanıtılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: PASTEUR4OA; açık erişim; açık veri.

Abstract

In this paper, the Open Access Policy Alignment Strategies for European Union Research (PASTEUR4OA) Project is introduced. The project aims to help develop national open access strategies and policies and to facilitate the coordination among European countries to develop aligned open access policies across the continent.

Keywords: PASTEUR4OA; open access; open data.

Giriş

Günümüzde kamu kaynaklarıyla üretilen bilimsel içeriğe ücretsiz açık erişim önemli bir konu haline gelmiştir. Kimi ülkeler açık erişimle ilgili ulusal düzeyde kararlar almakta, çeşitli üniversiteler ve araştırma kuruluşları kendi araştırmacıları tarafından üretilen yayınların kurumsal arşivlerde depolanmasını ve erişime açılmasını teşvik etmekte ve açık erişim politikaları geliştirmektedir. Avrupa Birliği açık erişimle ilgili çeşitli projeleri desteklemektedir. Avrupa Birliği destekli açık erişim projeleri arasında NECOBELAC (Network of Collaboration Between Europe & Latin American-Caribbean countries), PEER (Publishing and the Ecology of European Research), MedOANet (Mediterranean Open Access Network), OpenAIRE (Open Access Infrastructure Research for Research in Europe), FOSTER (Foster Open Science Training for European Research), PASTEUR4OA (Open Access Policy Alignment Strategies for European Union Research) gibi projeler yer almaktadır. Bu projelerin bir kısmında (MedOANet, OpenAIRE gibi) Türkiye'deki kurumlar da ortak olarak görev almıştır. Bu çalışmada kısa adı PASTEUR4OA olan Avrupa Birliği Araştırmaları Açık Erişim Politikası Uyum Stratejileri Projesi (Open Access Policy Alignment Strategies for European Union Research) hakkında bilgi verilmekte, yapılan ve yapılacak olan çalışmalar aktarılmaktadır.

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, umutal@hacettepe.edu.tr

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, tonta@hacettepe.edu.tr

PASTEUR4OA Hakkında

PASTEUR4OA Projesi Avrupa Birliği açık erişim politikaları ile uyumlu politikalar geliştirilmesini amaçlamaktadır. Proje resmi olarak 20-21 Şubat 2014 tarihlerinde Portekiz’de Minho Üniversitesi’nde gerçekleştirilen toplantıyla çalışmalarına başlamıştır. Söz konusu toplantı bir diğer Avrupa Birliği destekli proje olan FOSTER¹ adlı proje ile birlikte yapılmıştır (PASTEUR4OA, 2014a). PASTEUR4OA ile ilgili detaylı bilgiye yer vermeden önce MedOANet adlı projeden de kısaca söz etmek gerekmektedir. Çünkü PASTEUR4OA bir anlamda MedOANet Projesi’nin uzantısı niteliğindedir.

MedOANet² (Akdeniz Ülkeleri Açık Erişim Ağı) Avrupa Komisyonu 7. Çerçeve Programı’nın Toplumda Bilim programıyla desteklenmiş iki yıllık bir proje olarak yürütülmüştür (1 Aralık 2011-30 Kasım 2013). Proje bir taraftan mevcut açık erişim politika, strateji ve yapılarını güçlendirirken, diğer taraftan altı Akdeniz ülkesinde (Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz, Türkiye, Yunanistan) yeni açık erişim politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamıştır. Açık erişim ile ilgili politika üretmek/karar vermek durumunda olan kişi ve kurumlarla bağlantıya geçmek, açık erişim politikası uygulama ilkeleri geliştirmek ve bu ilkelerin Akdeniz ülkelerinde uygulanmasına yardımcı olmak da projenin amaçları arasında yer almıştır (Tonta, 2012). Bu bağlamda Türkiye’den Hacettepe Üniversitesi’nin de ortak olduğu proje kapsamında, araştırma fonu sağlayan ve araştırma yapan kurumlar için örnek açık erişim politikaları geliştirilmiş ve bu politikalar Türkçeye de çevrilerek bütün üniversitelere Yükseköğretim Kurulu aracılığıyla gönderilmiştir.³ Proje kapsamında çeşitli toplantılarda sunumlar yapılmış, ulusal görev gücü kurulmuş ve iki ulusal çalıştay gerçekleştirilmiştir.⁴ Bu yıl 3. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı 20-21 Ekim 2014 tarihlerinde Ankara’da yapılacaktır.

Her ne kadar MedOANet Projesinin devamı niteliğinde olsa da PASTEUR4OA Projesi MedOANet’den daha büyük ölçekli bir projedir. Projede 10 farklı ülkeden 15 ortak bulunmaktadır (*National Documentation Centre*, Yunanistan / *Enabling Open Scholarship*, Belçika / *University of Minho*, Portekiz / *CRISTin*, Norveç / *EIFL*, Hollanda / *euroCRIS*, Hollanda / *Hungarian Academy of Sciences*, Macaristan / *Politecnico di Torino*, İtalya / *SPARC Europe*, Hollanda / *LIBER*, Hollanda / *Jisc*, Birleşik Krallık / *Hacettepe University*, Türkiye / *Open Knowledge Foundation*, Birleşik Krallık / *Fonds National de la Recherche Scientifique*, Belçika / *Research Council of Lithuania*, Litvanya) ve projenin 30 ay sürmesi öngörülmüştür. Projenin en genel amacı Avrupa Komisyonu’nun 17 Temmuz 2012 tarihli tavsiyesini etkin kılmaktır. Söz konusu tavsiyede “üye ülkelerin kamu kaynaklarıyla yapılan araştırmalara açık erişim sağlayan ulusal politikalar ortaya koymaları, araştırma fonu sağlayan ve araştırma yapan kurumların da bu doğrultuda kendi politikalarını geliştirmeleri ve bunların ulusal düzeyde ve Avrupa düzeyinde koordine edilmesi gerekmektedir” ifadesi yer almaktadır (European Commission, 2012). Ayrıca söz konusu tavsiye dokümanında, kamu tarafından desteklenen çalışmalardaki araştırma verilerine açık erişimin sağlanması konusuna da vurgu yapılmaktadır. Yukarıda ifade edilen genel amaç çerçevesinde, PASTEUR4OA Projesi aşağıda listelenen çalışmalarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (PASTEUR4OA, 2014b):

- Avrupa çapında anahtar ve uzman kurumların belirlenmesi,
- Politika yapıcı kurumların belirlenmesi ve onlar için program geliştirilmesi,
- Ulusal uzmanların katılacağı Avrupa çapında proje toplantısı yapılması,
- Avrupa ve Avrupa’ya komşu ülkelerde düzenli bir açık erişim politika ortamını desteklemek ve iş birlikçi bir şekilde denetlemek için konu ile ilgili olarak içerisinde

¹ Söz konusu proje ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.fosteropenscience.eu/>

² Söz konusu proje ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.medoanet.eu/>

³ Bu dokümanlara erişmek için bkz. http://www.acikerisim.org/dokumanlar/medoanet_guideline_2013.pdf

⁴ 8-9 Kasım 2012 ve 21-22 Ekim 2013 tarihlerinde düzenlenen çalıştayların sunumları ve çalıştaylar sonucunda ortaya çıkan sonuç bildirgeleri için bkz. <http://www.acikerisim.org/>

- uzman ulusal kuruluşların yer alacağı “Knowledge Net” adlı bir platform oluşturulması,
- Politika tipolojisi geliştirmek amacıyla politika türleri ve politikaların kayıt altına alınması,
- Mevcut açık erişim politikalarının analizi,
- Açık erişim ve proje ile ilgili savunuculuk malzemelerinin geliştirilmesi.

PASTEUR4OA kapsamındaki ilk çalışmalar proje web sitesinin⁵ yaratılması ve projenin tanıtımının yapıldığı broşür ile poster hazırlanması olmuştur. Proje bu yıl (Şubat 2014) başladığı için projenin somut çıktıları önümüzdeki yıllarda ortaya çıkacaktır. 2-3 Aralık 2014’te Londra’da proje ile ilgili ulusal uzmanların bir araya geleceği bir toplantı düzenlenecektir.⁶ Bu toplantıda AB üyesi ve aday devletlerin uzmanları ile PASTEUR4OA Projesi ortakları, oluşturulması planlanan “Knowledge Net” adlı platformun rolünü ve Avrupa çapında konuyla ilgili işbirliği çalışmalarının ne şekilde gerçekleştirilebileceğini tartışacaklardır.

Değerlendirme

Ülkemizde açık erişimle ilgili olarak akademik düzeyde son derece yoğun çalışmalar⁷ yapılmış olmasına karşın, kamu kaynaklarıyla gerçekleştirilen araştırmalardan üretilen yayınlara açık erişim konusu henüz politika yapıcı pozisyonda yer alan yetkililerin gündeminde değildir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, genellikle açık erişim ile ilgili faaliyetlerde kütüphanecilik arka plan bilgisine sahip kişilerin etkin rol oynadığı gözlenmektedir. Daha geniş katılımlı (fon sağlayıcılar, yayıncılar, akademisyenler, kullanıcılar) olarak konunun ele alınmasında yarar bulunmaktadır. Bu noktada Yükseköğretim Kurulu’nun önderliğinde gerçekleştirilen ve üniversite kütüphanelerinin durumları ile sorunlarının tartışılarak açık erişim çalışmalarının görüşüldüğü toplantının bir başlangıç olmasını umut etmekteyiz. Konuyla ilgili 9-10 Haziran 2014 tarihlerinde yapılan toplantıda “Yükseköğretim Akademik Arşiv Projesi” ile Türkiye’de yürütülen bilimsel çalışmaların her üniversitede kurulacak kurumsal arşivlerde toplanması, uluslararası standartlara göre düzenlenmesi ve araştırmacıların kullanımına açılması için atılması gereken adımlar ele alınmıştır (Yükseköğretim Kurulu, 2014).⁸ Olayın bir başka boyutuyla ilgili olarak bu çalışmayı destekler nitelikteki çalışmalardan bir diğeri de Türkiye Bilişim Derneği altında oluşturulan “Sayısal Gündem 2020 Uzmanlık Grupları” arasında Açık Veri Uzmanlık Grubu’nun kurulmuş olmasıdır (Türkiye Bilişim Derneği, 2014). PASTEUR4OA Projesi’nin Türkiye ayağındaki çalışmaları yürüten proje üyeleri de bu grubun çalışmalarına destek vermektedir.

PASTEUR4OA Projesi gibi projeler hem doğrudan hem de dolaylı olarak Türkiye’deki kamu kaynaklarıyla yapılan araştırma çıktılarına ve verilerine açık erişim konusunda belli düzeyde farkındalık yaratılmasına katkı sağlamaktadır. Ancak konuyla ilgili dünyadaki gelişmeler dikkate alındığında, farkındalık yaratmak için harcadığımız zamanın oldukça uzun olduğu ve bir an önce gerekli tedbirlerin alınıp harekete geçilmesi gerektiği açıkça görülmektedir.

⁵ Projenin web sitesi için bkz. <http://www.pasteur4oa.eu/>. Proje ile ilgili Türkçe içerikli bir site de kurulmuş, (bkz. <http://www.pasteur4oa.org/>) Facebook (bkz. <https://www.facebook.com/pasteur4oa.org>) ve Twitter hesapları (bkz. <https://twitter.com/Pasteur4oaTR>) çalışır hale getirilmiştir.

⁶ Çalıştay programı için bkz. <http://www.pasteur4oa.eu/sites/pasteur4oa/files/events/PASTEUR4OA%20Workshop%20Programme.pdf>

⁷ Yaklaşık 10 yıl önce Akademik Bilişim Konferansında yapılan bir davetli konuşmada (Tonta, 2005) açık erişim ile ilgili Türkiye’de neler yapılabilir başlığı altında verilen önerilerin önemli bir kısmı hayata geçirilememiş olmasından dolayı hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

⁸ Söz konusu proje ile ilgili dokümantasyon için bkz. <http://www.yok.gov.tr/web/acikerisim>

Kaynakça

- European Commission. (2012). Commission recommendation of 17.7.2012 on access to and preservation of scientific information. 27 Ağustos 2014 tarihinde http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/recommendation-access-and-preservation-scientific-information_en.pdf adresinden erişildi.
- PASTEUR4OA. (2014a). PASTEUR4OA/The European funded project PASTEUR4OA officially started. The kick-off meeting. 27 Ağustos 2014 tarihinde http://www.pasteur4oa.eu/news/35#.U_3Gzk0cSP- adresinden erişildi.
- PASTEUR4OA. (2014b). PASTEUR4OA - Open Access Policy Alignment Strategies for European Union Research. 27 Ağustos 2014 tarihinde http://www.pasteur4oa.eu/project#.U_7NkU0cSP- adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2012). Açık erişim, kurumsal arşivler ve MedOANet Projesi. 27 Ağustos 2014 tarihinde http://www.acikerisim.org/sunumlar/yasar_tonta.pdf adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2005). Bilimsel iletişim ve açık erişim: Bilgi erişim sorunlarımızın çözümünde açık erişimden nasıl yararlanabiliriz? (davetli sunuş). *Akademik Bilişim '05, 2-4 Şubat 2005, Gaziantep*. 29 Ağustos 2014 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-ab-2005-acik-erisim.pdf> adresinden erişildi.
- Türkiye Bilişim Derneği. (2014). TBD sayısal gündem 2020 uzmanlık grupları. 27 Ağustos 2014 tarihinde http://www.tbd.org.tr/index.php?sayfa=inc_sayisal_gundem&c2=3791&mi=2 adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Kurulu. (2014). Kütüphane standartları ve akademik arşiv projesi. 27 Ağustos 2014 tarihinde <http://www.yok.gov.tr/web/guest/universite-kutuphanelerini-yeniden-dusunmek> adresinden erişildi.